

РЕЦЕНЗІЇ

**Микола Виговський, Анна Гречка
(Київ, Євпаторія)**

УКРАЇНСЬКА НАЦІЯ І НАЦІОНАЛЬНА ОСВІТА: СУЧАСНА ІНТЕРПРЕТАЦІЯ РЕАЛІЙ РАДЯНСЬКОЇ УКРАЇНИ 20 – 30-Х РОКІВ ХХ СТ.

Увагу читачів в Україні привернув навчальний посібник В. Борисенка і І. Телегуз «Національна освіта і формування української модерної нації у 1921 – 1934 роках: європейські тенденції та радянські реалії. – К.: Вид-во НПУ імені М.П. Драгоманова, 2012. – 156 с. », що нещодавно з'явився на полицях столичних бібліотек.

У період незалежної України завдання реформувати освітню сферу є одним із найважливіших. Насамперед це стосується змісту навчання, функціонування мережі навчальних закладів різних рівнів, підготовки педагогічних кадрів, забезпечення навчальною літературою шкіл, вузів і т.д. Вирішення всіх цих освітніх проблем впливає на сучасне і майбутнє української нації, на розвиток Української держави.

Текст вищезазначеного навчального посібника в доступній формі дозволяє глибше ознайомитися з деякими подібними проблемами в Радянській Україні 20 – 30-х років ХХ ст. Привертає увагу якісно новий рівень розкриття теми, зокрема, вдале поєднання фактичного матеріалу із сучасними концепціями формування націй. Короткий історіографічний огляд і бібліографія підтверджують зацікавлення українських істориків тематикою розвитку освіти в роки українізації.

Особливістю посібника є глибокий аналіз розвитку масової освіти в Радянській Україні у тісному взаємозв'язку з процесом формування нації. Досить цікавими інформаційно є сюжети, де автори розглядають стан неписьменності українського народу в загальноєвропейському націотворенні. Наведені порівняльні таблиці характеризують стан освіченості населення Європи на початку ХХ ст., рівень неписьменності українського народу на різних етнічних українських землях в першій чверті ХХ ст., національний склад населення УРСР, Польщі, Підкарпатської Русі. Тут же порівнюється грамотність українців і національних меншин в Радянській Україні.

В дослідженні визначається ставлення української інтелігенції до освіченості українського народу на тлі процесів націотворення в європейських країнах. Розглядаючи питання “політичності” й “аполітичності” української інтелігенції в освітній діяльності автори переконливо доводять, що українська інтелігенція через шкільництво здійснювала вплив на формування національної свідомості підростаючого покоління. Тобто, в такій аполітичній позиції української національної інтелігенції була насамперед її свідомо національна позиція. Слушним є розгляд цього питання із залученням матеріалу про еміграцію, західноукраїнську інтелігенцію та її взаємодію з інтелігенцією на підрадянській Україні. Така постановка проблеми доречна з огляду практичної значимості в умовах сучасного реформування освіти та з точки зору формування української модерної нації.

Значне місце в посібнику займає проблема становлення національної освіти в умовах радянської влади. Важливо, що автори розкривають поняття масової освіти комплексно,

на прикладах шкільної та позашкільної освіти. Цілком виправданою є авторська увага до таких важливих аспектів теми, як традиційні національні свята і зміни в їхньому змісті, сюжети про пролетарський фольклор. Важливим є висновок, що національна ідентичність стала наслідком взаємодії різних ідеологічних форм і структур, зокрема, комуністичної та націоналістичної.

Новітнім в історіографії є окремий розділ посібника про суспільно-політичну різновекторність шкільних підручників. Такий крок авторів є виправданим, оскільки і на сьогоднішній день саме галузь створення підручників займає важливу нішу в освітній сфері та у процесах формування нації загалом. Національна спадщина підручничкового фонду станом на початок 20-х років ХХ ст. відображала всю гостроту національного питання в часи Російської та Австро-Угорської імперій, а також в роки національно-визвольних змагань 1917 – 1921 рр. Упродовж 1921 – 1934 рр. відбувся складний процес еволюції змісту підручників від національного до змішаного, а потім – радянського.

Навчальний посібник сприятиме поглибленню розуміння процесу становлення національної школи і його ролі в націотворенні, а також систематизації досвіду українського підручничкотворення. Характерною рисою рецензованого дослідження є наповненість тексту численними статистичними даними, фактичним матеріалом, частина з яких подана в таблицях, що значно покращує сприйняття проблеми в цілому. На нашу думку, розглядувана праця буде корисною не лише для науковців і студентів-істориків, а й допоможе вчителям загальноосвітніх шкіл та всім, хто цікавиться історією національної освіти, внести частку свого серця й розуму в процес українського націотворення в сучасних умовах.

**Володимир Бех
(Київ)**

НАУКОВЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ПРО ВІДОБРАЖЕННЯ ТІЛЕСНОСТІ В СОЦІОГУМАНІСТАРИСТИЦІ

Серед нових видань нашу увагу привернула монографія Потапенка Я.О. «Дослідження соматичного буття людини в соціогуманітарних студіях кінця ХІХ – початку ХХІ ст.: становлення і розвиток наукових напрямків та концепцій. – Переяслав-Хмельницький: ФОП Лукашевич О.М., 2012. – 420 с.».

Парадигмальний поворот у сучасній історичній науці, пов'язаний з «історіографічною революцією» та стрімкою активізацією міждисциплінарних досліджень, змушує до динамічного пошуку нових теоретико-методологічних підходів, гносеологічних моделей та епістемологічних стратегій. З огляду на вказану обставину мусимо констатувати, що рецензоване дослідження є доволі актуальним і заслуговує на належну увагу фахівців різних спеціальностей, адже в ньому комплексно проаналізовано специфіку становлення «дискурсу тілесності» в новітній соціогуманістаристиці, простежено головні тенденції розвитку і трансформації соматичних уявлень та вивчення тілесних практик, котрі стали домінуючими у філософії, антропології, соціології та історії у другій половині ХХ – на початку ХХІ ст.

Опрацювавши значний масив джерел та наукових матеріалів, залучивши до свого теоретичного інструментарію популярні в англо-американській історіографії методи наукового пошуку, Я. Потапенко запропонував власну концепцію генези та змін парадигм